

Oldott kéve

1931-ben megjelent egy gonosz, ám igen őszinte könyv. Dr. Vladan Jojkić írta, *Nacionalizacija Bačke i Banata* (Bácska és Bánát délszlávossítása) volt a címe. A vidék elmagyarosodásával foglalkozott, s félreérthetetlenül felvázolta a célokat, amelyeket az elkövetkező hatvan esztendőben a jugoszláv és szerb kisebbségpolitika következetesen meg is valósított.

„Népünk Bácska és Bánát területének csupán egynegyedén (26,7%) van abszolút többségben”, kesereg a szerző, leszögezvén, hogy a délszláv népességnek az összlakossághoz viszonyított aránya is csak 27,5%, „így ezeknek a területeknek majdnem háromnegyed részén csak ezután kell végrehajtani Bácska és Bánát délszlávossítását.”

Ezt a félreérthetetlenül körvonalazott célt 1944 tragikus ősze óta is teljes gőzzel igyekszik megvalósítani a szerb politika. Sikerral. Mert míg 1941-ben a 456 770 magyar Vajdaság népességének 28,4%-át képezte, 1948-ban a 418 180 már csak 25,6%-át, 1981-ben a 385 356 18,9%-át, a legutóbbi, 1991-es népszámlálás adatai szerint a 340 960 magyar a tartomány lakosságának mindössze 16,9%-át.

A szerb kormány 1992 nyarán kiagyalt menekültelepítési terve, amelynek értelmében a magyar többségű községekbe hozzávetőleg harmincezer Horvátországból és Bosznia-Hercegovinából elmenekült szerbet szándékozott telepíteni, tovább csökkentette volna a magyarok részarányát, s tetőzötte volna az 1931-ben megfogalmazott tervet. Ez a legújabb kolonizáció, semmibe véve a nemzetközi dokumentumok egyértelmű állásfoglalását, e nemzetiségi területek etnikai összetételének erőszakos megváltoztatását tűzte ki célul. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének határozott fellépése után a hatalom átmenetileg lemondott ugyan erről a tervéről, de a szerb menekülteknek a Vajdaság kisebbségi területeire való beáramlása változatlanul tovább tart.

1945 után egészen 1965-ig folyamatosan növekedett a magyarság lélekszáma, azóta viszont zuhanásszerűen csökken. 1961 óta meghaladja a százezret a fogyatkozás. A háborút követő első évtizedben ugyanis hatalmas szerb néptömegeket telepítettek be a Vajdaságba az elűzött német és a megtizedelt magyar népesség helyére. A nagyméretű betelepítést csak tetőzötte, hogy az újonnan érkezettek igen nehezen illeszkedtek be, a civilizált és egyenrangú együttélés normáitól való idegenkedésük szüntelen konfliktusforrás, s ma is állandó fenyegetettséget jelent az őslakosok számára.

A módszeres és folyamatos szerb betelepítések ellenére az összlakosság számára 1981 és 1991 között 1,9 százalékkal csökkent, s jelenleg alig haladja meg a kétmilliót. Ehhez

a csökkenéshez a legnagyobb mértékben a nemzeti kisebbségek fogyatkozása járult hozzá. A vajdasági magyarság lélekszáma e két népszámlálás között mintegy 45 000-rel, azaz 11,5 százalékkal csökkent. Azóta az 1991-ben kimutatott 340 960-as létszám sem reális immár, hiszen a legújabb délszláv háború világgá kergetett legalább 25–30 ezer vajdasági magyart.

A tartomány területén élő többi kisebbséggel hasonló a helyzet: a románok létszáma 17,9 százalékkal, a szlovákoké 8,1, a ruszinoké pedig 7,3 százalékkal csökkent. (A horvátok katasztrofális népességcsökkenése – 27,4 százalék! – statisztikai és politikai manipuláció eredménye: 1991-ben ugyanis a korábbiaktól eltérően külön-külön mutatták ki a horvátokat és a bunyevácokat.) Ugyanebben az időszakban a szerbek lélekszáma 4 százalékkal, a Crna Gora-iaké 3,3 százalékkal, a magukat jugoszlávoknak vallóké pedig 1 százalékkal növekedett.

A magyarság hatalmas népességcsökkenésének oka a születések rendkívül alacsony száma, a nagyfokú asszimiláció és a tömeges kivándorlás. 1952-ben még 9036 vajdasági magyar anyától született gyerek, 1989-ben már csak 3862-től. A vajdasági magyarok születési ezreléke az elmúlt tíz év alatt átlagban 10,6 körül mozog, a halálozási ezrelék viszont 16-ra emelkedett. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy két születésre három elhalálozás jut. Amíg 1956-ban 5195 magyar halt meg, 1984-ben az alaposan megfogyatkozott lakosságból már 6563. 1961-ben ezer főből tízen haltak meg, 1981-ben már 16-an. Csupán ennek következtében a vajdasági magyarok száma több mint fél százalékkal csökkent évente.

Súlyosbítja a helyzetet ennek a kisközösségnek a katasztrofális elöregedése is. 1981-ben a 0–6 éves korosztályba a népességnek mindössze 7,7 százaléka, a 65 évesnél idősebbek korosztályába viszont 21,6 százaléka tartozott. A demográfusok előrejelzése szerint nincs messze az az idő, amikor *minden harmadik* vajdasági elhalálozás a magyarság fogyatkozásának a mutatójaként szerepel majd a statisztikai adatokban.

Tovább rontja a közösségként való megmaradás esélyeit a vajdasági magyarság körében tapasztalható példátlan öngyilkossági hullám. Amíg az öngyilkossági gyakoriság a tartományban élő szerbeknél 18,04, a Crna Gora-iaknál 21,85, a horvátoknál 28,96, a macedónoknál 5,27, addig a magyaroknál 41,71 százezrelék.

A vészes fogyatkozás egyik legfőbb okozója a folyamatos és erőszakos asszimiláció. Az elnemzetietlenítő beolvasztási folyamatot több mint hetven éve készíti elő és gerjeszti a hatalom nemzetiségi politikája. Társadalmi-politikai rendszertől függetlenül a kisebbségi politika céljaiban a háború előtt és háború után teljes folytonosság mutatható ki. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a délvidéki magyar kisebbség több mint hetven esztendeje az etnocídium – az elnemzetietlenítés és az elnemzetietlenedés állapotában él.

A békés együttműködést, a békés egymás mellett élést teljesen felváltotta az „együttélés kötelezősége”, mondja Mirnics Károly, a délvidéki magyar demográfiai kutatások legjobb szakértője. „Olyan finom, rafinált megfogalmazása ez az erőszakos asszimilációnak, amelyre kevés példa van a politikai ámtítás történetében. Ez azt jelenti: bejárhatok

mindenkor teljes értékvilágodba, szokásaid világába, hitvilágodba, nemzetiségi házad minden helyiségébe, és ott rendelkezhetek a magam belátása szerint. A te házad az én házam is: „közös”.¹

A vegyes házasságok is ott szerepelnek az asszimilációt gyorsító tényezők között. Az ezekben született gyermekek jugoszláv „nemzetiségűek” lesznek, s akár az anyjuk, akár az apjuk a magyar, csak a legritkább esetben kerülnek magyar tannyelvű iskolába. Az általános iskolában a magyar tanulók 20 százaléka jár szerb tagozatra, a középiskolásoknak pedig már több mint egyharmada. 1981-ben a 385 356 vajdasági magyar közül 224 059 élt városban, 161 297 pedig faluhelyen és a tanyavilágban.

Az elmúlt évtizedekben mindenütt fogyatkozás állt be a vajdasági magyarság számában, de leginkább a szórványokban. A délbánáti és szerémségi magyarság teljesen védtelen az asszimilációval szemben, ki van téve a nagyszerb nacionalizmus elnyomó és beolvasztó politikájának.

„Ha nincs nemzetiségi nyelvű közélet (publicisztika, művészet, tudomány), ami a kisebbségi önismeret alapjául szolgálna” – írja Hódi Sándor nemcsak a szórványmagyarságra célozva – „ha nincs alkotó értelmiség, amely tevékenységével felfrissíti a közhangulatot, ha nincs kisebbségi kultúra, ami fenntartja és erősíti a nemzetiségi léttel adekvát helyzettudatot, az interetnikai folyamatokban az értékek cseréje felborul, s a kisebbségben élők „kettős kötődésükben” mindinkább a többségi nemzet részéről megnyilvánuló, értékesebbnek vélt elvárásokhoz fognak igazodni. Annál inkább, mivel a társadalmi tagolódásában csonka, szellemi kultúrájában devalválódó etnikum mind kevésbé képes tagjainak megfelelő biztonságérzetet nyújtani.”²

A fogyatkozás és az igazán ide sem, oda sem tartozás tudathasadásos életérzésének eluralkodása mellett fontos tényezője az elerőtlenedésnek az is, hogy a vajdasági magyarság egyre inkább a társadalmi és a gazdasági élet peremére szorul. Egészen a legutóbbi évekig, az első szerbiai többpárti választásokig általában csak a „becsületes magyarok”, a hatalmat mindenben kiszolgálók juthattak számottevő funkcióhoz, az igazgatók és a vállalatvezetők túlnyomó része még a magyar többségű községekben is szerb vagy Crna Gora-i nemzetiségű. Ugyanez a helyzet a minisztériumok vagy más szerbiai hatalmi szervek által kinevezett bírósági elnökök, rendőrpapancsnokok, posta- és bank- vagy iskolaigazgatók esetében is.

A foglalkoztatási összkép sem biztatóbb. Amíg 1976-ban a magyarok részaránya az összfoglalkoztatottakénak 20 százalékát tette ki, 1981-ben ez az arány már nem érte el a 18 százalékot. Ez elsősorban annak a következménye, hogy a foglalkoztatottak számának növekedése a magyaroknál alig haladta meg a 10 százalékot, ugyanakkor a szerbeknél 14%, a Crna Gora-iaknál 20%, a magukat jugoszlávoknak vallók esetében pedig több mint háromszoros a növekedés.

A túlnyomó többségében magyarok lakta Zentán például 1971-ben a Crna Gora-i nemzetiségűek 44%-a volt munkaviszonyban, a szerbek 36%-a, a magyaroknak csupán

¹Bálint Sándor: Megküzdzeni a kisebbségi életet. Interjú Mirmics Károllyal. Magyar Szó, 1990. december 22.

²Hódi Sándor: A kisebbségi mentalitásról. Létünk, 1989. 5–6.

26%-a. Topolyán még rosszabb a helyzet: a Crna Gora-iak 73%-ának, a szerbek 31%-ának, s a magyarok 24%-ának volt állása. A szöványmagyarság esetében ennél is lesújtóbbak a mutatók.

A megállíthatatlannak tetsző fogyatkozás mellett tehát a vajdasági magyarság társadalmi-gazdasági helyzete is mind kilátástalanabbá válik. Ezt a végpusztulásba vezető folyamatot csak a magyar kisebbség társadalmi és gazdasági érvényesülési esélyeinek megnövelésével, a viszonylagos különállóság – a kisebbségi önkormányzat, az érdekvédelmi szervezet által szorgalmazott *magyar autonómia* – megteremtésével lehet leállítani. Mástkülönbön beteljesedik a demográfusok sötét jóslata, amely szerint a beolvadási-beolvasztási folyamat mintegy száz esztendő múlva teljesen befejeződné: ekkorra a magyar nemzetiségű kisebbség egészen eltűnne, megsemmisülnének szöványai és szigetei is.

Az 1991-es népszámlálás adatai azt mutatják, hogy Vajdaság népessége egyelőre ugyan még soknemzetiségű, de már közel sem annyira, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Rohamosan növekszik a délszláv népesség aránya, a nemzeti kisebbségek létszáma és számaránya pedig ijesztő mértékben romlik. A délszláv népek aránya az össznépességben az 1948-beli 58,8 százalékkal szemben most már 73,9 százalék. (A magyarok aránya, mint említettük, az 1948-beli 25,6 százalékhöz képest mindössze 16,9 százalék.)

Az adatok mindennél beszédesebben bizonyítják, hogy az 1948–1991 közötti időszakban a politikai vezetés nem találta meg, nem is akarta megtalálni a kisebbségek védelmének hathatós módját, a nagyszerb nacionalizmus által jelenleg szorgalmazott etnikai tisztogatások pedig végveszélybe sodorták a nemzeti kisebbségeket.

A magyarság száma a két népszámlálás között a legnagyobb mértékben (25–30%) Alibunár, Beocsin, Zsablya, Ürög, Pecinci és Šid községekben csökkent, valamint Bács, Bácspalánka, Versec, Pancsova, Titel községben (20–25%), legkevésbé pedig a tömbökben élő soraiban (5–10%): Adán, Kanizsán, Zentán, Topolyán, Kishegyesen, Szabadkán és Becsén.

Hét községben a magyarok száma meghaladja a helység összlakosságának 50 százalékát: Kanizsán (85,5 százalék), Zentán (81,6), Adán (77,8), Topolyán (65,5), Kishegyesen (59,1), Csókán (56,8), Becsén (54,3); Szabadkán a magyarság az össznépesség 42,7 százalékát képezi, de még így is abszolút többségben van. Az említett községekben a legutóbbi helyhatósági választások alkalmával mindenütt többséget szerzett a vajdasági magyarság érdekvédelmi szervezete, a VMDK.

„A régiók Európájában a jogos erőszakos asszimilációnak meg kell hátrálnia” – írja Mírnics Károly. – „A kisebbségek közjogi alanyiságot fognak kapni. Ennek lényege a vétő, az ellenállás mindazzal szemben, ami nemzeti azonosságtudatukat meg akarja semmisíteni. Ha a többségiek eddig az erőszakos asszimilációhoz adták meg a szükséges alkotmányos keretet, és belefoglalták jogrendszerükbe, a régiók Európájában rövidesen kollektív jogokat, politikai alanyiságot és közjogi intézményeket és testületeket fognak adni a kisebbségeknek, hogy megmaradásukat és fejlődésüket elősegítsék. Ez a folyamat aligha állítható meg.”³

³Mírnics Károly: A nemzeti kisebbségek politikai alanyisága és a szuverenitások fogalmának válsága. Létünk, 1993. 1.